

UVOD

Inspekcija rada je osnovana na konferenciji Međunarodne organizacije rada prije više od 90 godina. Na prvoj konferenciji Međunarodne organizacije rada, 1919. godine, usvojen je jedan Međunarodni radni standard u obliku Preporuke, a koji se odnosi na osnivanje inspekcije rada. Godine 1947. ustanovljen je jedan novi, osnovni standard, a to je Konvencija o inspekciji rada (broj: 81.). Narednih godina je sprovedeno više istraživanja iz oblasti o inspekciji rada, te je 1969. godine usvojena Konvencija o inspekciji rada u poljoprivredi (broj:129.). I dalje je nastavljeno da se polemise na tu temu, ali ne u tom obimu kao ranije. Godine 1972. objavljen je priručnik pod nazivom *Inspekcija rada: Svrha i praksa*. U toj knjizi je opisano svo znanje koje je stečeno o inspekciji rada u periodu prvog dijela dvadesetog vijeka, a posebno je osvrst napravljen prema periodu od Drugog svjetskog rata. Ovaj priručnik je služio kao standardni MOR-ov tekst o inspekciji rada skoro 30 godina. I danas taj priručnik može da bude od koristi, mada je zastario. Naredne MOR-ove publikacije, uključuju Inspekciju rada: Opšti pregled koji je izvršio Komitet eksperata o primjeni Konvencija i Preporuka, 1985; Inspekcija rada, Priručnik za obuku radnika, 1986; Međunarodni radni standardi koji se tiču inspekcije rada, 1991; i čitava serija publikacija na ovu temu koju je uradila Filijala radne administracije – često specifične za ovaj sektor – kao što je inspekcija rada u naftnoj industriji, u građevinarstvu i u nekomercijalnim uslugama. Protokol Konvencije broj 81. usvojen je na Međunarodnoj konferenciji o radu 1995. godine da bi bio pokriven nekomercijalni uslužni sektor. Godine 1996, na dnevnom redu specijalnog zasjedanja Međunarodne konfrrencije o radu, našla se inspekcija rada u pomorstvu koja je trebalo da usvoji Konvenciju o inspekciji rada (moreplovaca), 1996 godine, (broj 178).

U ranim 70-im godinama dogodile su se velike promjene i došlo je do novog razvoja i politike i prakse inspekcije rada. Kao rezultat tranzicije u srednjoj i istočnoj Evropi, nestao je jedan čitav sistem, koji je postojao u bivšim zemljama sa centralno planiranom privredom.

Razna usavršavanja su se dogodila u periodu socio-ekonomskog razvoja. U tom periodu traži se jedan širi osvrst na izmjenjenu ulogu sistema i službi inspekcije rada u dvadeset prvom vijeku. Neki od glavnih predvidljivih ekonomskih razvoja događa se na tržištu rada u vezi tehnologije i socijalne strukture na nacionalnom nivou, nivou sektora i preduzeća, koji će direktno uticati na inspekciju rada, uključujući:

- efekte globalizacije,
- sve veći rast malih, nezavisnih preduzeća koje je sve teže djelotvorno nadzirati sa skromnim resursima,
- stalna tendencija preduzeća da posluju samo vrlo kratko vrijeme, mjenjaju svoj oblik i vlasništvo i postaju geografski sve mobilnija (kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou),
- porast različitih oblika „sive ekonomije“ širom svijeta,
- pojavu „virtuelnih“ mreža preduzeća gdje ljudi rade ono što najbolje znaju,
- virtuelne poslodavce, i male i mikro poslodavce („zavisno-nezavisne“) i kako da im inspekcija rada uđe u trag i utiče na njihovu radnu sredinu,
- pritisak troškova i konpenzacije, koji će vjerovatno porasti i postati dominantni, što će dovesti do obezvrjeđenja socijalnih odšteta,
- promjene na tržištu rada, kao što su: skraćenje i produženje radnog vremena, povećanje apatičnih ili kritičkih radnih odnosa, „zaposleni“ koji rade kod nekoliko „poslodavaca“ u isto vrijeme, „degradiranje“ poslova, novi oblici podugovaranja i njihov uticaj na tradicionalne koncepte zaštite na radu, nesigurnost zapošljavanja, što dovodi do povećanog stresa i smanjenja solidarnosti među zaposlenima i

- nove oblike organizacije rada i nove strukture socijalnih odnosa u preduzećima, čime se stvaraju novi i nepoznati problemi u oblasti inspekcije rada i pitanja koja proističu iz partnerstva između tradicije i tehnologije.

Nesigurnost može dovesti do povećane potrebe za zaštitom i zahtjeva za jačom državnom intervencijom i kontrolom. Potrebno je da bude izvršeno nepristrasno sprovođenje zakona, te da međunarodni nivoi zaštite budu kompatibilni i jednaki standardima koji važe i da bude primjenjen adekvatan nivo zaštite. Postoje novi rizici za opstajanje i funkcionisanje preduzeća. Moraće se obratiti veća pažnja na socijalne odnose i upravljanje rizicima kao na mogućnost da kontrolišu troškove i smanje gubitke. Na osnovu toga će se težiti izgradnji produktivnih kooperativnih radnih odnosa na radnom mjestu i sa službama inspekcije rada.

Za službe inspekcije rada, ove i druge tendencije imaće značajne i višestruke posledice. Inspekcijski sistem, posebno rukovodioci inspekcijskih službi, moraće da budu u stanju da opširno analiziraju i shvate mnogostruke sile koje pokreću privredne, socijalne, ekološke i tehnološke promjene. Oni će morati da se osposobe da na ove izazove odgovore brzo, na fleksibilan način i da budu u stanju da ih predvide.

Republička uprava za inspekcijske poslove je zadužena za vršenje inspekcijskog nadzora na nivou Republike Srpske. Predstavlja samostalan organ koji vrši inspekcijske, upravne stručne i druge poslove. Sastoji se od više inspekcija u zavisnosti od oblasti u kojoj vrši nadzor.

Prevashodno, uloga inspekcije je da obezbjedi poštovanje i primjenu zakona i ostvarivanje i zaštitu javnog interesa. Inspekcijski nadzor u Republici Srpskoj vrše inspektori raspoređeni u šest odjeljenja. Inspektori, primjenjujući odredbe zakona, preduzimanjem odgovarajućih mjera i radnji vrše inspekcijski nadzor nad radom državnih organa i poslovanjem privatnih subjekata.

Nadzor nad Republičkom upravom za inspekcijske poslove vrši Vlada RS, kojoj Republička uprava za inspekcijske poslove podnosi izvještaj o svom radu jednom godišnje. Inspekcijom rukovodi glavni inspektor sa položajem pomoćnika direktora Inspektorata. Glavni inspektor je zadužen za podnošenje šestomjesečnog izvještaja o izvršenom inspekcijskom nadzoru resornom ministarstvu. Inspektori su dužni da podnose izvještaj o radu glavnom inspektoru.

Jedinice lokalne samouprave, takođe imaju formiranu inspekciju na nivou lokalne samouprave, a ona sarađuje sa inspekcijom na republičkom nivou. Inspektore u jedinici lokalne samouprave imenuje nadležni organ jedinice lokalne samouprave uz predhodnu saglasnost Inspektorata. Inspektor iz jedne jedinice lokalne samouprave može trajno obavljati inspekcijski nadzor na teritoriji druge jedinice lokalne samouprave ukoliko se o tome sporazumiju nadležni organi tih lokalnih zajednica.¹

Inspekcija rada je jedna u nizu inspekcija u Republici Srpskoj. Inspektori rada vrše nadzor nad primjenom zakona koji se odnose na regulisanje prava iz radnog odnosa, ostvarivanje prava radnika koja proističu iz radnog odnosa i propisa kojima se obezbjeđuje zaštita zdravlja radnika na radu i u vezi sa radom. Republička inspekcija rada vrši nadzor nad primjenom propisa koji se odnose na zasnivanje radnog odnosa, zaključivanje i primjenu ugovora o radu, radno vrijeme, odmore i odsustva, posebnu zaštitu radnika, plate i naknade, štrajk, zapošljavanje stranih državljana, prestanak radnog odnosa, zapošljavanje invalida, povrede na radu, profesionalnog oboljenja, uslove za rad sindikata i savjeta radnika, zaštitu na radu i u vezi sa radom.

Svrha inspekcije rada je da preventivno utiče na poslodavca i da podigne nivo društvene discipline u smislu poštovanja propisa u gore navedenim oblastima, kako bi se sprečila zloupotreba prava radnika i kako bi se zaštitilo njihovo zdravlje.

¹ Član 10. Zakon o inspekcijama u RS („Službeni glasnik RS“, broj: 74/10).